

MATERIALE ARHEOLOGICE NOI, DESCOPERITE LA HISTRIA, PUNCTUL „PESCĂRIE”

LIVIA BUZOIANU*, CĂTĂLIN NOPCEA**

Keywords: tumulus, extra muros district, amphora stamps, mouldmade relief bowls, bone items.

Abstract: Rescue excavations at Histria–“Pescărie” uncovered a rich archaeological assemblage, mostly from the Hellenistic period. The finds probably come from a previously destroyed tumulus, where three burials were also found.

The area where the research took place is located on the contact zone between the Early Roman *extra muros* neighbourhood and the tumuli belonging to the western necropolis of Histria. One explanation could be that in this area the Greek habitation is overlapped directly by a Roman tumulus (as suggested by the already excavated other tumuli situated in the near proximity – no. VII, VIII and XXXV dated to the third stage of the necropolis). It is also possible that the Greek finds originated in a tumulus from the autonomous period of the city, where secondary burials had also taken place. Accepting this interpretation would imply that the previously mentioned tumulus together with tumulus XXXVI, represent the earliest and the closest funerary structures to Hellenistic defence walls from the western plateau of the city.

The archaeological assemblage consists of amphora stamps (from Thasos, Sinope, Rhodos, Cnidos, the Parmeniskos type), fragmentary mouldmade relief bowls, Attic decorated pottery, fragments of *kantharoi* (one with *graffito*), lamps etc. The amphora stamps suggest a date towards the middle of the 4th century BC (365/360 BC) until the first decades or the middle of the 2nd century BC. Best represented among all the types of finds is the 3rd century BC. Finds with an earlier date (first half of the 4th century, or even the end of the 5th century BC) or later than the middle of the 2nd century are rare. The only finds from the Roman times are bone items.

Cuvinte-cheie: tumul, cartier extra muros, ștampile amforice, boluri cu decor în relief, obiecte din os.

Rezumat: O săpătură de salvare cu caracter preventiv în punctul Histria–„Pescărie” a prilejuit recuperarea unui bogat inventar arheologic, majoritar de epocă elenistică. Materialele par să provină dintr-un tumul distrus mai demult, din care au mai fost identificate trei morminte.

Punctul cercetat se află în zona de contact dintre cartierul *extra muros* roman timpuriu și tumulii din necropola de vest a cetății Histria. Într-o variantă de interpretare, putem considera că, în acest punct, locuirea de epocă greacă este suprapusă direct de

un tumul de epocă romană (în acord cu situarea tumulilor din apropiere deja cercetați – VII, VIII și XXXV, din perioada a III-a de amenajare a necropolei). Nu este exclusă nici posibilitatea ca materialele grecești să provină dintr-un tumul din perioada de autonomie a cetății, în care s-au practicat ulterior și alte înmormântări. În această interpretare, el ar reprezenta, împreună cu tumulul XXXVI, complexele funerare cele mai vechi și mai apropiate de incinta elenistică de pe platoul de vest al cetății.

Inventarul arheologic constă în ștampile amforice (de Thasos, Sinope, Rhodos, Cnidos, tip Parmeniskos), boluri fragmentare cu decor în relief, ceramică atică cu decor, fragmente de *kantharoi* (între care unul cu *graffito*), opaițe etc. Ștampilele amforice asigură o datare spre mijlocul sec. IV a. Chr. (365/360 a. Chr.) până în primele trei decenii sau spre mijlocul sec. II a. Chr. Cel mai bine reprezentat (pentru toate categoriile de materiale) este sec. III a. Chr. Piesele cu datare mai timpurie (prima jumătate a sec. IV, eventual chiar sfârșitul sec. V a. Chr.) sau ulterioare mijlocului sec. II a. Chr. sunt puține. Singurele piese de inventar care aparțin perioadei romane sunt obiectele de os.

Săpătura arheologică cu caracter preventiv a avut în vedere perimetrul aflat la circa 150 de metri de frontul incintei arhaice și punctul cunoscut sub numele de „Pescărie”, acoperind o parte din necropola de vest a cetății Histria.

Pentru îndeplinirea obiectivului, mai precis descărcarea de sarcină arheologică, s-au trasat șase secțiuni de 30 m lungime și 3 m lățime***.

Secțiunile S1, S2...S5 prezintă aceeași stratigrafie datorată plasării lor în platoul de jos, la vest de cetate: sub stratul vegetal amestecat cu nisip ce coboară circa 0,20 m, urmează un strat nisipos, pentru ca la –0,70 –0,80 m să se ajungă la pânza freatică.

Secțiunile: S1, S2... S5 au orientarea E–V și, cu excepția secțiunii S3, nu au ridicat probleme din

* The National History and Archaeology Museum, Constanța, e-mail: liviabuzoianu@yahoo.com.

** The National History and Archaeology Museum, Constanța, e-mail: nopceacatalin@gmail.com.

*** Cercetarea arheologică a fost efectuată de Cătălin Nopcea.

punct de vedere arheologic, materialul colectat rezumându-se la câteva mici fragmente ceramice comune.

În secțiunea S3 a apărut un complex din piatră neregulată (șist verde), fără mortar, cu o formă ușor absidală, așezat direct pe stratul de nisip la -0,45 m. Rândul din interior prezintă o linie mai clară ce creează impresia unei fațete de zid pentru ca în exterior să fie doar dărâmătură. În lipsa altor elemente sau a materialului arheologic, nu am putut stabili rolul acestui complex și nicio dată a lui.

Secțiunea S 6 este orientată N-S și amplasată la circa 100 m sud de fosta pescărie, la marginea pantei unei movile (posibil tumul) deasupra căreia este ridicat un vechi turn de apă, ce a deservit probabil pescăria. Stratigrafia este diferită de a celorlalte secțiuni, căci stratul nisipos este înlocuit aici de loess-ul galben. Succesiunea este următoarea: la -0,40 m strat vegetal; la -1,50 m strat de pământ brun cenușiu (în care a apărut majoritatea materialului arheologic); la -1,70 m strat de loess galben (de menționat că, deși ne aflăm mai aproape de lac și la un nivel mai coborât decât al celorlalte secțiuni, nu am ajuns la pânza freatică).

În această secțiune am cercetat trei complexe arheologice (trei morminte de copii). Datorită intervențiilor antropice contemporane (panta a fost terasată aici, existând până nu demult o livadă), dar și a faptului că toate cele trei morminte erau situate la o adâncime mică (-0,30 -0,60 m), ele au fost puternic afectate, unele dintre oase lipsind sau fiind scoase din conexiunea lor anatomică.

M. 1: adâncime -0,40 m; situat la circa 2,60 m de capătul sudic al secțiunii; orientare SV-NE; craniul deplasat la aprox. un metru de restul scheletului; din schelet lipsesc membrele superioare. Dimensiunile reduse ale scheletului (0,80 m lungime) indică faptul că aparține unui copil. Nu s-a putut surprinde conturul gropii, iar în apropierea complexului, la cca 1,30 m est s-au aflat un opaiț (cat. 26) și o monedă, din păcate foarte deteriorată.

M. 2: pentru cercetarea acestuia s-a executat o casetă de 1x1m în profilul estic din capătul de sud al secțiunii; adâncimea -0,30 m; orientare SV-NE. Din schelet s-au mai păstrat doar craniul și o parte din coaste. Dimensiunile mici ale oaselor indică faptul că și acesta aparținea unui copil. Nu s-a putut identifica conturul gropii și nu s-a descoperit vreun inventar.

M. 3: situat la 4,40 m de capătul sudic al secțiunii; adâncimea -0,60 m; orientarea SV-NE. Scheletul, prost conservat, este tot al unui copil (din schelet lipsește partea inferioară). Ca obiect de inventar, menționăm un pieptene de os descoperit chiar lângă schelet.

Atribuim cronologic complexele perioadei romane, probabil secolele III-IV p. Chr. (singura piesă care a aparținut cu certitudine unui mormânt este pieptenele de os, cat. 37), databil în sec. IV p. Chr.

*

Punctul cercetat se află în zona de contact dintre cartierul *extra muros* de epocă romană timpurie și tumulii din necropola de vest (cei mai apropiați tumuli cercetați sunt t. VII, VIII și XXXV, toți din etapa a III-a a necropolei, din sec. I-II p. Chr.)¹. Cele trei morminte descoperite ne îndreptătesc să credem că ele au aparținut unui tumul distrus mai demult (probabil odată cu construirea turnului de apă). Faptul că în nicio secțiune nu a fost descoperit vreun complex de locuire de epocă romană, ar putea constitui un argument de identificare aici a unui fost tumul. Nu putem vorbi nici de o stratigrafie; singurul nivel cu material arheologic apare în S 6 și conține materiale datate începând cu sec. IV (eventual și sfârșitul sec. V a. Chr.) până spre sfârșitul sec. II a. Chr. Nu ne putem raporta la nivelurile arheologice surprinse în cercetările arheologice anterioare din 1963 și 1966 din punctul „Pescărie”². Deși categoriile de materiale, în general, sunt aceleași (toarte de amfore, boluri cu decor în relief, ceramică de uz comun), nivelul arheologic surprins are o grosime doar de 0,30 m.

Într-o variantă de interpretare a descoperirilor, putem considera că în acest punct locuirea de epocă greacă este suprapusă direct de un tumul de epocă romană, deoarece tumulii cercetați în apropiere sunt de epocă romană. În cursul cercetării tumulilor VII și VIII, atât în pământul castaniu cenușos identificat cu nivelul antic de călcare, cât și în mantaua lor s-au aflat fragmente ceramice de epocă elenistică. Prezența acestei ceramici s-ar explica prin faptul că în apropierea tumulilor a fost identificat un nivel de locuire greacă³. Nu excludem însă posibilitatea ca materialul grecesc din S 6 să aparțină unui tumul în care să se fi practicat în epoca romană înmormântări secundare (respectiv M. 1, M. 2, M. 3). Lipsa vreunui indiciu de construcție sau de locuire (podele, arsură, zgură, prezente în cercetarea din 1963) ar putea pleda pentru a doua variantă. Cel mai apropiat tumul cu inventar grecesc se află în marginea de SV a așezării *extra muros*; este datat la sfârșitul sec. IV sau începutul sec. III a. Chr. și suprapune resturile

¹ Alexandrescu 1966, p. 138, fig. 11 (Necropola tumulară); de comparat cu harta din Suceveanu 1967, p. 214, fig. 1 (Planul general al cetății).

² Vezi Suceveanu 1967 și 1970.

³ Alexandrescu 1966, p. 209-210.

locuirii din sec. V–IV a. Chr.⁴ Cum și tumulul din punctul „Pescărie” este situat tot pe limita (de NV) a așezării *extra muros*, putem considera cele două complexe funerare ca fiind primele și cele mai apropiate de incinta elenistică a așezării de pe platoul de vest al cetății.

În continuare, prezentarea inventarului arheologic urmărește criteriul tipologic. Numărul mai mare de artefacte dintr-un tip conferă și un reper cronologic mai ferm. Limitele cronologice stabilite de ștampilele amforice recuperate se întind de la mijlocul sec. IV până spre mijlocul sec. II a. Chr. Cel mai bine reprezentat (la toate categoriile de materiale) este sec. III a. Chr. Piesele cu datare mai timpurie (prima parte a sec. IV, eventual și sfârșitul sec. V a. Chr.) sau ulterioare mijlocului sec. II a. Chr. sunt puține la număr. Nu putem ignora și câteva piese de epocă romană, care nu este exclus să provină din mormintele deranjate. În absența unor niveluri arheologice, multe obiecte au fost datate pe baza analogiei cu piese de același tip din situri arheologice apropiate.

A. Ștampilele amforice

Sunt 16 exemplare și aparțin unor centre de producție recunoscute pentru comerțul în spațiul pontic: Thasos – trei exemplare, Sinope – șase ex., Rhodos – patru ex., Cnidos – un ex., *varia* (între care un exemplar de tip *Parmeniskos*) – două ex.

Între ștampilele *thasiene*, două aparțin tipului vechi, respectiv grupelor E 1 (cca 365–360 a. Chr.) și G 2 (cca 345–330 a. Chr.), după Garlan 1999; un exemplar aparține tipului recent – grupa IX (sau cca 281–273 a. Chr.), după Garlan 2004–2005. Numele magistraților sunt cunoscute la Histria în catalogul Avram 1996; exemplarul cat. 1 la noi se adaugă seriei de produse *thasiene* provenite din atelierul de la Keramidi.

Pentru clasa *sinopeană* înregistrăm un exemplar chiar de la începutul grupei I, cca 355 sau 365/360 a. Chr., după Garlan 2004. Producătorul Βάττισκος însoțit de emblema oficială a orașului – vultur pe delfin, este nou între exemplarele sinopeene de la Histria. Restul pieselor aparțin, pe rând, grupelor IV A (sau cca 292–286 a. Chr.; Garlan 2004), V B (cca 267–262 a. Chr.), V C (cca 261–255 a. Chr.), VI C 2 (cca 231–218 a. Chr.) și VI E (203–185 a. Chr.).

Se confirmă, pentru Histria, reprezentativitatea deosebită a ștampilelor din grupele V și VI. Numele astynomilor sunt cunoscute în catalogul Conovici 1998, unele cu un număr mare de exemplare;

înregistrăm „noutăți” doar în privința incidențelor de nume astynomi-producători (mai ales pentru acei producători cunoscuți pe mai multe serii onomastice: Ἐπιχάρης și Φιλοκράτης la noi).

Ștampilele de Rhodos aparțin toate perioadei III (sau a complexului Pergam). Singurul nume de eponim, Καλλικρατίδας II, beneficiază de o datare mai strictă în cadrul perioadei, cca 175–173 a. Chr. (începutul perioadei III d la Finkielsztejn 2001). Restul de trei ștampile aparțin producătorilor: Ὀλυμπος – cunoscut cu eponimi din perioada III c (Αἰνησίδαμος II, cca 179–177 a. Chr. și Καλλικράτης II, (cca 177–175 a. Chr.); Ἀγάθων este menționat de Börker și Burow 1998 între producătorii contemporani complexului Pergam, cu trimitere la E. Pottier, S. Reinach, BCH 9 (1885), nr. 185 (Nr. 9 și IG XIV, Nr. 2393)⁵. În sfârșit, producătorul Δῖος este cunoscut cu eponimul Θέστωρ pe o amforă întreagă la Grace 1963 (Koroni)⁶. Tipul de amforă, la care face trimitere și Finkielsztejn 2001, p. 50, n. 66 și pl. C, fig. 15 este plasat în perioada de trecere dintre sec. III–II a. Chr. Eponimul Θέστωρ este plasat în per. III a, cca 198–190 a. Chr. (sau cca 192 a. Chr. la Finkielsztejn 2001). Același producător apare și cu eponimul Ἰασικράτης (sfârșitul perioadei III a sau cca 190 a. Chr. după Finkielsztejn 2001) pe un exemplar de la Murighiol⁷.

Singurul exemplar de Cnidos, cu numele eponimului Νικασίβουλος aparține perioadei III (cca 220–188 a. Chr., după Grace 1985, p. 34) și grupei III, varianta III a la Jefremow 1995 (cca 255/250–215 a. Chr.). Pentru magistrat, vezi și Jefremow 1995, nr. 659–663 și p. 119, tabel VII (sincronismul numelor Αθήνιων-Νικασίβουλος) cu trimitere la Dumont, 245 nr. 2; Neroutsos 444, nr. 5; CIG III 5526; IG XIV 2393.

În categoria *Varia* recunoaștem un exemplar tip *Parmeniskos*; numele lui Διονυσοδώροσ este înregistrat de N. Badoud, *Timbres amphoriques de Mendé et de Cassandreia*, PATABS III, 2013, p. 89–103, tabelul de la fig. 17.

Din punct de vedere cronologic, ștampilele de tip *Parmeniskos*, produse, se pare, la Menda, aparțin secolelor III–II a. Chr.

În sfârșit, un ultim exemplar conține o ștampilă cu legenda pe două rânduri în care putem recunoaște numele Ἀριστο/ξένου. Numele înregistrat

⁴ Alexandrescu 1966, p. 185–188.

⁵ Börker, Burow 1998, p. 153, n. 2.

⁶ Grace 1963, p. 323, fig. 1, nr. 9.

⁷ Lungu 1990, p. 216, nr. 3.

în LGPN IV, p. 65, este atestat în inscripții din Macedonia⁸ în sec. III–II a. Chr. și în spațiul scitic la Nikonion și Olbia. Reținem numele Ἀριστόξευος înregistrat pe un pond la Olbia⁹.

B. Boluri cu decor în relief

Au fost recuperate șase fragmente¹⁰, în general din pansă și bază, între care recunoaștem: două fragmente cu ștampila atelierului lui Κίρβεις (cat. 17–18); un atelier pergamenian (cat. 19); atelierul monogramei (cat. 20); probabil atelierul Meduzei (? cat. 21) și un fragment al cărui atelier nu a putut fi precizat (cat. 22). Pentru atelierul *Kirbeis*, vezi Domăneanțu 2000, p. 116–119, cat. 586–593 și trimiterele bibliografice. Notăm posibila localizare a atelierului în zona nord-pontică sau nord-ioniană. Aria de răspândire vizează tot zona de nord a Mării Negre, dar și vestul pontic (la Tyras, Histria, Tomis). Registrele decorative ale fragmentelor nou descoperite, deși se încadrează tematic atelierului lui *Kirbeis*, nu se regăsesc între piesele catalogate la Histria.

Atelierului pergamenian¹¹ îi aparține fragmentul cat. 19. Scena cu decor animat se compune din călăreț spre dreapta – câine – porc mistreț și nu se regăsește între exemplarele de la Histria deja catalogate¹².

Exemplarele se datează la sfârșitul sec. III și în sec. II a. Chr., până în 125 a. Chr.¹³. Un exemplar aparține atelierului „du comique à la canne”¹⁴. Pansa are ca decor o scenă animată – Eroși dansând. Atribuite unui ipotetic atelier al lui Lydos (sau al monogramei), produsele au o largă răspândire. La Histria, recunoaștem apropieri cu piesa cat. 85, provenind din săpăturile mai vechi și care își găsesc analogie la Laumonier 1977, cat. 3192, pl. 29.

Notăm și un fragment de bol pe care îl încadrăm în categoria atelierului cu fileuri duble¹⁵ (cat. 21). Elementele de decor constau în fileu dublu pe bordură, ove simple și frunze de acant verticale. Un ultim fragment (cat. 22) îl încadrăm în seria bolurilor cu decor vegetal în relief¹⁶. În absența unui element caracteristic (bordură sau picior), nu

putem atribui piesa vreunui dintre atelierul identificate.

C. Opaite

Sunt în număr de patru și aparțin unor forme și tipuri diferite, încadrabile cronologic din sec. IV până la sfârșitul sec. II/începutul sec. I a. Chr. (sau chiar sec. I p. Chr.). Notăm, pe rând, un fragment (cat. 23) în care recunoaștem un produs atic; aparține formelor cu corp înalt și pereți aproape verticali; firnisul negru acoperă atât interiorul, cât și exteriorul vasului. Aparține tipului 25 A la Howland și tipului III la Iconomu. Forma este cunoscută în zona pontică¹⁷ și se datează între al doilea sfert al sec. IV – al doilea sfert al sec. III a. Chr. (Howland), sec. IV–III a. Chr. (Iconomu) sau mijlocul celui de al doilea sfert al sec. IV – primul sfert al sec. III a. Chr. (Juravlev *et alii*). Pentru piesa cat. 23, reținem ca datare sec. IV a. Chr.

Exemplarul cat. 24 aparține tipului 25 B la Howland, respectiv tip IV la Iconomu; forma o recunoaștem în exemplare de la Tomis datate în sec. III a. Chr.¹⁸.

Piesa cat. 25 are o formă greu de determinat cu certitudine: discul poate fi grecesc (la fel și apendicele perforat); forma corpului este asemănătoare opaitelor de epocă romană. Apropiem totuși exemplarul nostru de tipul 32 Howland și tipul IV Iconomu, databil în sec. III a. Chr. (de la sfârșitul celui de al doilea sfert al secolului până la sfârșitul secolului III, probabil și puțin mai târziu)¹⁹.

O datare mai târzie, sec. II a. Chr. – mijlocul sec. I a. Chr., pare să aibă exemplarul cat. 26. Piesa are trei apucători plate, orizontale. Cum nu am aflat încă o formă asemănătoare, o apropiem de tipul VII definit de Iconomu – opaite cu aripioare laterale și ciocul rotunjit lățit, databile în sec. II–I a. Chr. O formă ușor diferită aflăm și la Tomis, în context de sec. II a. Chr.²⁰. De tradiție elenistică, piesele au circulat și în sec. I a. Chr.–I p. Chr.²¹

D. În categoria *alte piese* sunt incluse fragmente ceramice aparținând unor forme de vase diferite și cu un număr de exemplare mai mic pentru fiecare tip. În ordine cronologică, prima piesă la care ne referim este un fragment de cupă (cat. 26) cu picior

⁸ I. Ber. 154 (sec. III–II a. Chr.); IG X 28, 5 (Thessaloniki).

⁹ NumSb 1977 (1), p. 110–120, datat cca 340–320 a. Chr.

¹⁰ Din zona „Pescărie” au mai fost recuperate fragmente de boluri cu decor în relief; ele se regăsesc în Domăneanțu 2000, cat. 34, 63, 176, 218, 223, 407, 411, 522, 529, 534, 580, 583, 584, 585, 643.

¹¹ Domăneanțu 2000, p. 107–108 și cat. 544–562.

¹² Domăneanțu 2000, cat. 552, 553, 554 – scene de vânatoare la care iau parte numai câini.

¹³ Domăneanțu 2000, p. 108.

¹⁴ Domăneanțu 2000, p. 16–18 și cat. 66–87.

¹⁵ Atelier de doubles filets épais; Domăneanțu 2000, p. 56 și cat. 262–272.

¹⁶ Domăneanțu 2000, cat. 456–494.

¹⁷ Bucovală 1966, p. 9/b; Juravlev *et alii* 2007, cat. 110, 113 (Pantikapaum), 122 (Nymphaeum, *in chora*).

¹⁸ Bucovală 1966, p. 24/b și 30/a.

¹⁹ *Apud* Howland 1958, p. 99.

²⁰ Bucovală 1966, p. 87/b.

²¹ Bailey 1975, p. 202–203, Q 474, pl. 89; Hubinger 1993, p. 49, m. 79, pl. 10 (informații bibliografice Fl. Topoleanu, căruia îi mulțumim).

jos, decor imprimat în interior și pictat pe baza rezervată, la exterior. Vase cu decor asemănător sunt datate la Histria spre sfârșitul sec. V a. Chr.²²

Un fragment de cupă-*skyphos* (cat. 28), cu decor imprimat în interior, dar cu un registru mai puțin încărcat, îl încadrăm, prin analogie, în sec. IV a. Chr. (*spre* sau *după* mijlocul secolului).

Între piesele recuperate se află și o mică parte din buza, toarta și corpul unei cupe de tip palestinian (cat. 29)²³. Aria de răspândire – Levantul și mai ales Palestina²⁴ atinge și zona pontică prin descoperirile de la Chersones²⁵ și Olbia²⁶. La Tomis, forma este cunoscută printr-un exemplar întreg descoperit într-un mormânt datat în sec. II a. Chr.²⁷. Cronologia generală plasează vasul în sec. III a. Chr., de la începutul perioadei – prin exemplarele de la Tarsus și Serçe Limani, până în a doua jumătate a secolului (la Alexandria), sec. III a. Chr. (la Chersones) sau sec. III–II (Olbia)²⁸. Singurele mai târzii sunt exemplarele din agora atheniană, găsite în context *post* 200 a. Chr. și exemplarul de la Tomis. După calitatea execuției și raportându-ne la exemplarele cunoscute, apreciem pentru piesa de la Histria o datare în sec. III a. Chr.

Notăm, în continuare, mai multe fragmente de *kantharoi*: piciorul unui exemplar cu o formă comună în sec. III a. Chr. (cat. 30) și trei toarte orizontale (palete; cat. 31 a, b, c), aparținând unor piese diferite. Pe una dintre toarte se observă literele EYT, sgraffitate. La Histria este înregistrat un graffito EY aplicat pe baza unei cupe datate în sec. IV–III a. Chr.²⁹ Literele de pe toarta kantharosului pot aparține unui nume de forma Εὐτεκ(-), Εὐτοχίας, Εὐτοχιανός³⁰. Mai multe nume care încep cu Εὐτ (...) sunt înregistrate în LGPN IV, p. 137–138³¹. Reținem, totuși, forma Εὐτόχη inscripționată pe un vas din sec. IV a. Chr. descoperit în Bosporul

Cimmerian³². Nu excludem însă, în acest caz, și o posibilă formă nominală care să se refere la conținutul sau calitatea conținutului din vas sau o formă verbală (un imperativ al verbului εὐτοχέω?). Forma și dimensiunile toartei susțin o datare a piesei în sec. IV a. Chr. Aceleași criterii aplicate pieselor cat. 31 b, c ne determină să avem în vedere o datare mai târzie, în sec. III a. Chr., în acord și cu piciorul de kantharos la care ne-am referit.

Pentru fragmentul de *unguentarium* (cat. 33), apropiat ca formă de piese descoperite la Tomis și Callatis, apreciem o datare spre sfârșitul sec. III – sec. II a. Chr.

Un exemplar nou între figurinele de teracotă de la Histria³³ este piesa cat. 34: imaginea porumbelului în zbor își află replici într-o piesă de la Chersones, dar dintr-o perioadă mai târzie³⁴, o alta de la Callatis³⁵ și în mai multe exemplare din necropolele de la Apollonia Pontică³⁶, Mesambria³⁷ și Odessos³⁸.

Piesa de la Histria este apropiată ca stil de exemplarele descoperite la Mesambria și poate să provină dintr-un atelier de coroplaști din zonă³⁹.

Obiectele din os catalogate – exceptând poate arșicul (cat. 35) – aparțin perioadei romane; *fusus*-ul (cat. 36) este cunoscut în alte zone în contexte de sec. II–IV p. Chr.⁴⁰

Pieptenele bilateral (cat. 37) aparține unui tip larg răspândit în sec. IV–VI p. Chr.⁴¹ La Histria, în tumulul XVI, cu morminte secundare, a fost descoperit un exemplar datat în sec. VI p. Chr.⁴²; un pieptene de os, cu mâner semicircular și cu un singur rând de dinți s-a găsit la Callatis într-un mormânt de sec. IV p. Chr.⁴³ Piesa de la Histria-„Pescărie” își află însă cele mai bune analogii în exemplare descoperite la Novae⁴⁴.

²² Alexandrescu 1978, cat. 528 și 542; vezi și Coja, Gheorghită 1983, p. 50, cat. 54 și pl. 26 (Murighiol, bol datat 410–400 a. Chr.).

²³ După Rotroff 1997, p. 117–118.

²⁴ Rotroff 1997, p. 118 și n. 160.

²⁵ Belov 1962, p. 156, fig. 25 e și 27 e.

²⁶ Levi 1964, p. 256, fig. 18/2.

²⁷ Bucovală 1966, p. 55, M VI/d.

²⁸ Mai sus, nota 26.

²⁹ Suceveanu 1965, p. 283, nr. 16.

³⁰ După Lang 1976. Pentru forma Εὐτοχία[ς], Lang se pronunță a fi mai degrabă un nume comun decât un nume propriu (vezi Lang 1976, sub E 165).

³¹ La Histria este atestat un Εὐτοχος într-un catalog de nume din sec. II p. Chr. (ISM I, 196).

³² CVA Zürich 1, pl. 29, 12 (ArchClass 25–26 (1973–1974), p. 350, m. 19); cf. SEG XXIX, 715.

³³ Pentru teracote de la Histria, vezi Alexandrescu-Vianu 2005, p. 486–509; Bîrzescu 2013, p. 414–427.

³⁴ Belov 1970, p. 77 și pl. 18/1.

³⁵ Canarache 1969, cat. 232.

³⁶ Dremsizova, Tončeva 1971, cat. 24.

³⁷ Ognenova-Marinova 2003, p. 84–86, cat. 123–127.

³⁸ Mirčev 1956.

³⁹ Pentru atelierul de coroplaști de la Odessos, vezi Mirčev 1956.

⁴⁰ Petrović 1995, T XXXII/3b și p. 93, nr. 495.

⁴¹ Petrović 1995, tip I, p. 21–23, 57 și urm., T II/3–8, III/1–2.

⁴² Alexandrescu 1966, p. 227 (m. XVI⁷) și 229 (m. XVI¹³) și pl. 102.

⁴³ Preda 1980, p. 61 și pl. LIII, 11.

⁴⁴ Vladkova 2012, p. 221, nr. 42–44.

CATALOG

A. ȘTAMPILE DE AMFORĂ

A. 1. THASOS

A. 1. 1. Ștampile de tip vechi

1. Παν/σ[α(νίης)/Θασι(...)/Μυῖ(σκος)]

casă

Reconstituire după Garlan 1999, cat. 493 (atelier Keramidi), grupa E 1 (365–360 a. Chr.).

Tip cunoscut la Histria: Avram 1996, cat. 42.

2. [Θασίων]

pilos←

insectă (albină)←

[Βίων]

Tip Garlan 1999, cat. 854; Avram 1996, cat. 173.

Pentru simbolul eponimic “pilos”, vezi Garlan 1986, p. 261.

Grupa G 2 (345–335 a. Chr.).

A. 1. 2. Ștampile de tip recent

3. Θασίων

vas (oenochoe)

Χαιρέας

Tip Avram 1996, cat. 453; grupa XIV, cca 273–267 a. Chr.; Garlan 2004–2005, grupa IX, cca 281–273 a. Chr. (între primele ștampile de tip recent cu *sigma lunar*).

A. 2. SINOPE

4. Βατί- vultur pe

σκο(ς) delfin

Tip Garlan 2004, subgrupa I A (începutul grupei I, cca 355 sau 365/360 a. Chr.).

5. [Ζωπυρίωνος]

[ἄσ]τυνόμου hermă

[Φι]λοκράτου

Reconstituire după Conovici 1998, cat. 45 (ștampila avea în partea stângă o a doua emblemă – „ghioagă”).

Astynomul *Zopyrion* (*Posios*), grupa IV A, Garlan 2004 (cca 292–286 a. Chr.).

Pentru producătorul *Philokrates II* vezi Garlan 2004, p. 65, F 39.

6. [ἄστυν]όμου Satir

[Ἀριστί]ωνος

[Βρόμ]ιος

Astynom *Aristion* (*Aristippou*), grupa V B; Garlan 2004 (cca 267–262 a. Chr.).

Aceeași legendă, Conovici 1998, cat. 288. Pentru producător vezi Garlan 2004, p. 67 F 45.

7. Δημήτριος

ἄστυνόμου ciorchine

Αἰσχίνου

Aischines 5 (*Iphios*), grupa V C, Garlan 2004 (cca 261–255 a. Chr.).

Numele astynomului este frecvent la Histria: Conovici 1998, cat. 190–208 (cu diverși producători).

8. [ἄστυνόμου]

Ἀθη[νίππου]

τοῦ Μητ[ροδώρου]

Ἐπ[ιχάρης]

Astynom grupa VI C 2, Garlan 2004 (cca 231–218 a. Chr.).

Pentru producător, vezi Garlan 2004, p. 69, F 51.

Astynomul nu apare în catalogul Conovici 1998.

9. ἄστυνομοῦντος

Δελφίνιου spic

τοῦ Καλλ[ίου]

Astynom grupa VI E, Garlan 2004 (cca 203–185 a. Chr.); numele producătorului nu s-a păstrat.

Pentru Histria vezi Conovici 1998, cat. 587 (prod. Μενίσκος).

A. 3. RHODOS

10. ἐπὶ Καλλι-

κρατ[ίδα]

Eponim *Kallikratidas II*; Finkielsztein 2001, perioada III d (începutul perioadei), cca 175–173 a. Chr.; Jöhrens 2001, cat. 72 (perioada III d); Grace 1985, cca 188 a. Chr.

11. Ὀλύμ[που] [torță]

Producător cunoscut cu eponimi din perioada III c: Αἰνησίδαμος II (Finkielsztein 2001, cca 179–177 a. Chr.; *ibid.*, tabl. 19); Καλλικράτης II (cca 177–175 a. Chr.).

12. Ἀγάθων

Ștampilă rectangulară; *omega* cursiv și răsturnat; *niu* invers.

Nume menționat de Börker, Burow 1998, p. 153, n. 2.

13. [Δῖ]ος

liră

Ștampilă circulară. Nume întâlnit la Pridik 1917, p. 25, nr. 590 (Olbia; nume în nominativ); nr. 591 (probabil nominativ), nr. 592–596 (nume în genitiv, pe exemplare aflate la Olbia și Kerçi).

Producătorul este cunoscut la Histria: Canarache 1957, cat. 625 (ștampilă rectangulară; numele în genitiv); vezi și Lungu 1990, p. 216, nr. 3 (Murighiol).

A. 4. CNIDOS

14. Ἀθηνίω-

νος ἐπὶ

Νικασι-

βούλου

Eponimul cnidian *Nikasiboulos*, per. III, cca 220–188 a. Chr., după Grace 1985, p. 34 și cat. 13.

A. 5. VARIA

15. Διονυσ

οδώρου

Nume atestat în grupa *Parmeniskos*, vezi N. Badoud, *PATABS III*, 2013, p. 103, tabel fig. 17 (Διονυσοδώρος).

16. Argilă cărămizie; ingrediente nisipoase și mică.

Ἀριστο-
ξέβου.

B. BOLURI CU DECOR ÎN RELIEF

17. a. Fragment de pansă și bază. Pansa este decorată cu frunze de palmier așezate alternativ și separate cu ciorchini de struguri.

Pe bază, în medalion, capul zeiței Tyche, cu coroană murală, în jurul căreia este inscripționat numele KIPBEI; totul este înscris într-un singur cerc.

Pentru atelierul *Kirbeis*, vezi Domăneanțu 2000, p. 116–119.

17. b. Fragment din registrul superior al aceluiași vas; zonă de bordură decorată cu animale (?), separată de pansă prin două cercuri în relief.

Dimensiuni: 0,071×0,06 m (17 a); 0,039×0,026 (17 b).

18. Fragment de pansă și bază. Pansa este decorată cu frunze de acant drepte, cu nervura mediană striată orizontal, alternând cu frunze ascuțite cu margine dublă și dublă nervură mediană striată orizontal. În partea interioară – ghirlandă. Pe bază, în medalion înscris de trei cercuri concentrice, capul zeiței Tyche cu coroană murală. Din inscripție se păstrează doar literele BEI.

Argilă portocalie; firnis negru spre brun. Dimensiuni: 0,077×0,039 m.

Produs din atelierul lui *Kirbeis*.

19. Fragment de bordură și pansă; zonă de bordură decorată cu boboci de floare trilobați, în poziție verticală. Pansa este decorată cu o scenă de vânătoare: călăreț spre dreapta, câine și porc mistreț spre stânga. Dedesubt – probabil caliciu vegetal.

Dimensiuni: 0,076×0,069 m.

20. Fragment din pansă; zonă decorată cu Eroși dansând, orientați în două sensuri (cel care merge spre dreapta are mâna stângă pe șold). Pe pansă – foliole imbricate, rotunjite.

Dimensiuni: 0,065×0,036 m.

Atelierul monogramei; Laumonier 1977, cat. 3242, pl. 37, seria XIV și cat. 9004, pl. 41, seria XVII. Pentru același decor, vezi și Domăneanțu 2000, cat. 85 (atelier du comique à la canne); Ognenova-Marinova 2003, p. 105–106, m. 3/1975.

21. Fragment de bordură și pansă. Bordura simplă între linii incizate. Pansa decorată cu ove simple și decor vegetal alcătuit din frunze drepte de acant. Argilă portocalie; firnis roșu la exterior și brun în interior.

Dimensiuni: 0,063×0,66 m.

Atelier recunoscut după fileurile duble, apropiate.

22. Fragment de pansă, decorată cu grupuri de câte trei frunze de palmier (cea din centru are nervura mediană striată orizontal), alternând cu un decor dificil de recunoscut. Dimensiuni: 0,046×0,028 m.

C. OPAIȚE

23. Cioc de opaiț aparține tipului cu pereți înalți și cioc alungit, cu orificiu circular; produs atic.

L = 0,073 m (L cioc = 0,062 m); h = 0,041 m.

Howland, tip 25 A; Iconomu, tip III; Bucovală 1966, p. 9/b; Juravlev *et alii* 2007, cat. 109–140 (în special cat. 110, 113 – Pantikapaeum și cat. 122 – *chora Nymphaeum*). Sec. IV–III a. Chr. (Iconomu) sau mijlocul celui de al doilea sfert al sec. IV – primul sfert al sec. III a. Chr. (Juravlev *et alii*).

24. Opaț cu picior; de mici dimensiuni; corp biconvex, cu proeminență laterală neperforată; cioc alungit; canelură simplă în jurul orificiului de alimentare. Argilă cărămizie densă, firnis negru-brun neomogen (aplicat în strat subțire).

L = 0,062 m; h = 0,029 m; d. corp = 0,043 m; d. picior = 0,017 m.

Tip 25 B Howland, p. 74, nr. 312, pl. 10, 38 (a doua jumătate a sec. IV – primul sfert al sec. III a. Chr.); tip IV (Iconomu); Bucovală 1966, p. 24/b; 30/a; sec. III a. Chr.

25. Opaț fragmentar; corp bitronconic; apendice lateral perforat; ciocul spart; canelură largă în jurul orificiului de alimentare. Argilă gălbuie, sfărâmicioasă; angobă roșie-cărămizie, corodată.

L = 0,068 m; h = 0,032 m; d. corp = 0,062 m; d. bază = 0,037 m.

Apropiat, tip 32 Howland; tip IV Iconomu.

Asemănător, Bucovală 1966, p. 61/f (începutul sec. II a. Chr.).

26. Opaț întreg; de mici dimensiuni; corp bitronconic, cu trei apucători laterale plate; orificiul de alimentare înconjurat de o bordură înaltă, în relief; cioc alungit, cu urme de ardere secundară. Argilă bej cu ingrediente.

L = 0,073 m; h = 0,024 m; d. corp = 0,041 m; d. bază = 0,025 m.

Formă asemănătoare (dar fără apucători), Bucovală 1966, p. 87/b (sec. II a. Chr./începutul sec. I a. Chr.). Vezi și Bailey 1975, p. 202–203, Q 474, pl. 89 (sfârșitul sec. II – începutul sec. I a. Chr.); Hubinger 1993, p. 49, nr. 79, pl. 10 (sec. I a. Chr.–I p. Chr.).

D. ALTE PIESE CERAMICE

27. Fragment din baza unei cupe. Pe interior – decor imprimat; se păstrează trei palmete unite prin semicercuri și înconjurate de o zonă de ove; în registrul superior – arcurile unei a doua zone probabil tot de palmete. Zonele sunt separate prin câte un fileu circular. La exterior, pe baza rezervată – fileu circular și o bandă de firnis. Argilă bej, acoperită cu firnis negru.

d. păstrat = 0,08 m.

Pentru decorul interior – Alexandrescu 1978, cat. 528 (asemănător), cu trimitere la Sparkes-Talkott, cat. 488–491; *ibidem*, datarea spre 430 a. Chr. Vezi și Coja, Gheorghită 1983, p. 50, cat. 54 și pl. 26 (Murighiol, bol datat 410–400 a. Chr.).

Pentru decorul exterior – Alexandrescu 1978, cat. 542; Sparkes-Talcott, cat. 541.

28. Partea inferioară și piciorul unei cupe-skyphos; incizie circulară la baza vascei; zona rezervată pe talpa piciorului; canelură la joncțiunea vascei cu piciorul. Decor imprimat în interior: patru palmete înconjurate de triplu cerc cu ruleta. Argilă bej; firnis negru.

- d. picior = 0,05 m; h păstrată = 0,03 m.
Asemănător, Alexandrescu 1978, cat. 575 (kantharos, datat înainte și după mijlocul sec. IV a. Chr.); Coja, Gheorghiuță 1983, p. 50, cat. 52 (Murighiol, bolsal, cca 375–350 a. Chr.) și pl. 25/52 (bolsal, cca 380–350 a. Chr.).
29. Fragment din buza, toarta și pansa unei cupe; face parte din categoria cupelor cu corp relativ adânc, două toarte și buza dreaptă; toarta subțire, arcuită este apropiată la mijloc de buza vasului. Argila de culoare roz este acoperită de firnis negru, corodat pe alocuri.
L = 0,08 m; L toartă = 0,052 m; h = 0,039 m.
Vezi forma vasului la Rotroff 1997, cat. 391, 394; Belov 1962, p. 156, fig. 25 e și 27 e; Levi 1964, p. 256, fig. 18/2, 3; Bucovală 1966, p. 55, M VI/d.
30. Picior de kantharos; concavitate adâncă la bază. Argilă bej, acoperită cu firnis negru, mat; h păstrată = 0,035 m; d. bază = 0,042 m.
Analogii: Coja, Dupont 1979, pl. 2/12 (sec. III a. Chr.).
31. a. Toartă de kantharos; paletă orizontală; aparține probabil unui kantharos cu corp jos. Argilă roz cu slip exterior brun, aplicat în strat subțire; dimensiuni: 0,059×0,023 m.
Graffito: EYT
Pentru un graffit EY zgâriat pe fundul unei cupe (sec. IV–III a. Chr.), vezi Suceveanu 1965, p. 283, nr. 16 și fig. 6/2, 6/3. După arcuirea toartei – sec. IV a. Chr.
31. b. Toartă (paletă) orizontală, îngustată spre capăt și rotunjită; 0,054×0,02 m.
31. c. Toartă fragmentară inelară; argilă bej cu slip exterior în strat subțire; L = 0,06 m.
32. Fragment de crater; fragment din partea inferioară a vasului și piciorul vasului. Caneluri verticale pe corp limitate de o șanțuire circulară la bază; picior evazat cu talpa plată. Argilă cenușie, acoperită cu vopsea neagră mată la exterior.
H păstrată = 0,05 m; d. păstrat = 0,06 m; grosimea pereților: aprox. 0,013 m.
33. *Unguentarium* fragmentar; se păstrează partea inferioară a vasului; corp alungit; baza discoidală plată. Argilă gălbuie, slip maroniu la exterior și pe talpă.
H păstrată = 0,05 m; d. bază = 0,02 m; d. păstrat = 0,046 m.
Analogii: Bucovală 1966, p. 45/c (sfârșitul sec. III – începutul sec. II a. Chr.); p. 122, fig. 78/d (sec. II a. Chr.); Zavatın-Coman 1980, p. 235 și fig. VI/6 (a doua jumătate a sec. III – sec. II a. Chr.).
34. Figurină ceramică: pasăre în zbor; se păstrează doar jumătatea inferioară a corpului; formă alungită, coada aplatizată, picioarele strânse sub corp, redete în relief, o aripă deschisă sugerată prin caneluri paralele. Argilă gălbuie-cărămizie cu ingrediente nisipoase.
L = 0,10 m; h = 0,022 m.
Analogii: Canarache 1969, cat. 232; Belov 1970, p. 77, pl. 18/2; Dremsizova, Tončeva 1971, cat. 24

(a doua jumătate a sec. IV a. Chr.; din necropola Apolloniei); Ognenova-Marinova 2003, p. 84–86, cat. 123–127 (asemănător, cat. 123).

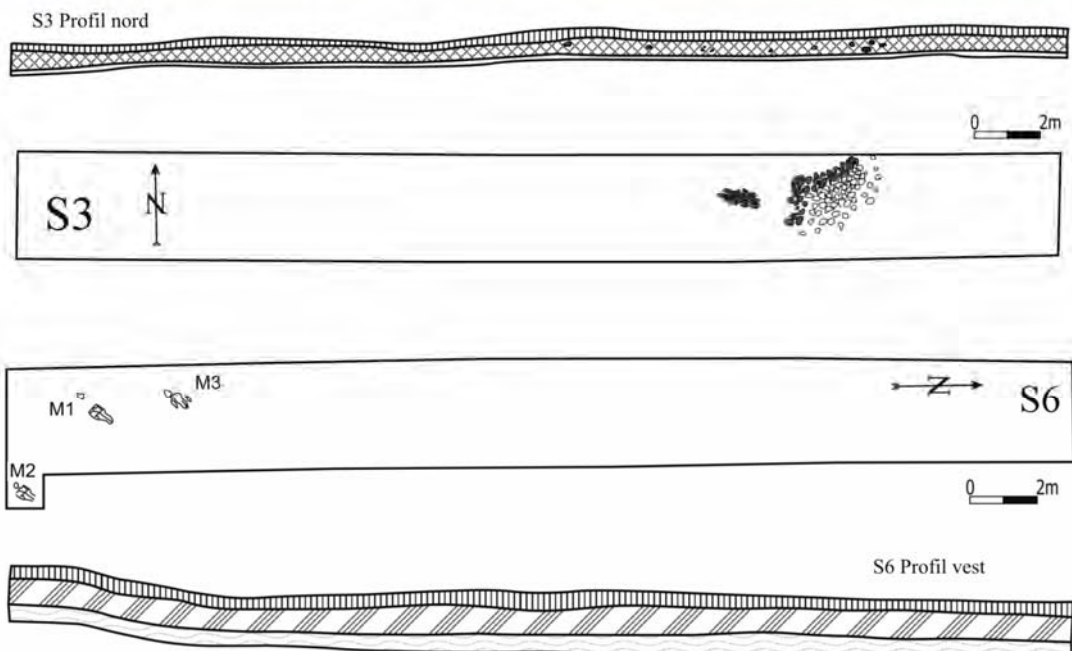
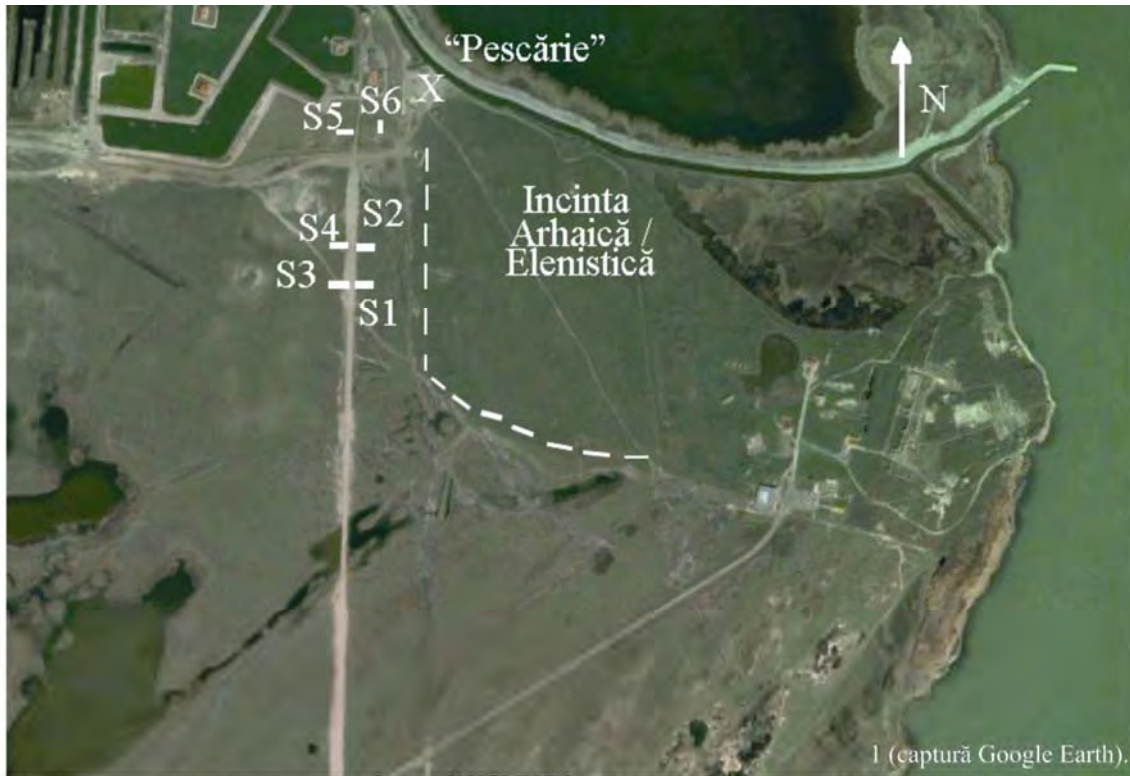
E. OBIECTE DIN OS

35. Arșic; formă rectangulară, cu colțuri rotunjite; laturile scurte ondulate (albiate) la mijloc, perforat la mijloc pe una dintre fețe (perforația nu străpunge grosimea piesei și se datorează, probabil, transformării într-un pandantiv).
Dimensiuni: 0,039×0,027×0,008 m.
36. *Fusus* din os; culoare alb-gălbuie; subțiat la unul din capete și degroșat la capătul opus pentru fixarea fusaiolei. Capătul liber (vârful) terminat cu o măciulie; decor incizat: linii circulare adânci și linii oblice întretăiate.
L = 0,152 m.
Petrovič 1995, p. 44–45, pl. XXXII/3b și p. 93, nr. 495 (Margum, sec. II–IV p. Chr.); Vladkova 2012, p. 211–249.
37. Pieptene din os; bilateral; placa mediană fixată cu trei nituri de fier.
L = 0,079 m; l = 0,045 m.
Petrovič 1995, tip I, p. 21–23 și urm., pl. II/3–8, III/1–2; Vladkova 2012, p. 221, m. 42–44, pl. VI–VII; cf. Alexandrescu 1966, p. 227–229, t. XVI nr. 1 și XVI¹³, nr. 1 (sec. VI p. Chr.).
38. Sulă cu mâner din os și împungător de fier.
L totală = 0,10 m; L mâner = 0,07 m; d. mâner = 0,01–0,015 m.

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrescu 1966 – P. Alexandrescu, *Necropola tumulară. Săpături 1955–1961*, în: Em. Condurachi (ed.), *Histria II*, București 1966, p. 133–294.
- Alexandrescu 1978 – P. Alexandrescu, *Histria IV. La céramique d'époque archaïque et classique, VIIe–IVe s.*, Bucarest, Paris, 1978.
- Alexandrescu-Vianu 2005 – M. Alexandrescu-Vianu, *Les statuettes et reliefs en terre cuite*, în: P. Alexandrescu et alii, *Histria VII. La zone sacrée d'époque grecque (fouilles 1915–1989)*, Bucarest, Paris, 2005, p. 486–509.
- Avram 1996 – A. Avram, *Histria. VIII. Les timbres amphoriques. I. Thasos*, Bucarest, Paris, 1996.
- Bailey 1975 – D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum. I. Greek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*, London, 1975.
- Belov 1962 – G. D. Belov, *Ellenističeskij dom v Heronesse*, Trudy gosudarstvennogo Ermitaja 7, 1962, p. 143–183.
- Belov 1970 – G. D. Belov, *Terrakotu iz Heronesesa*, în: *Terrakotu severnogo Pričernomorija*, ArheologijaSSSR, G 1–11, 1970, p. 70–78.
- Bîrzescu 2013 – I. Bîrzescu, *Teracote și vase plastice cu reprezentări zoomorfe din sanctuarele cetăților grecești din Marea Neagră*, în: Fl. Panait Bîrzescu, I. Bîrzescu, Fl. Matei-Popescu, A. Robu (ed.), *Poleis în Marea Neagră. Relații interpontice și producții locale*, București, 2013, p. 414–427.

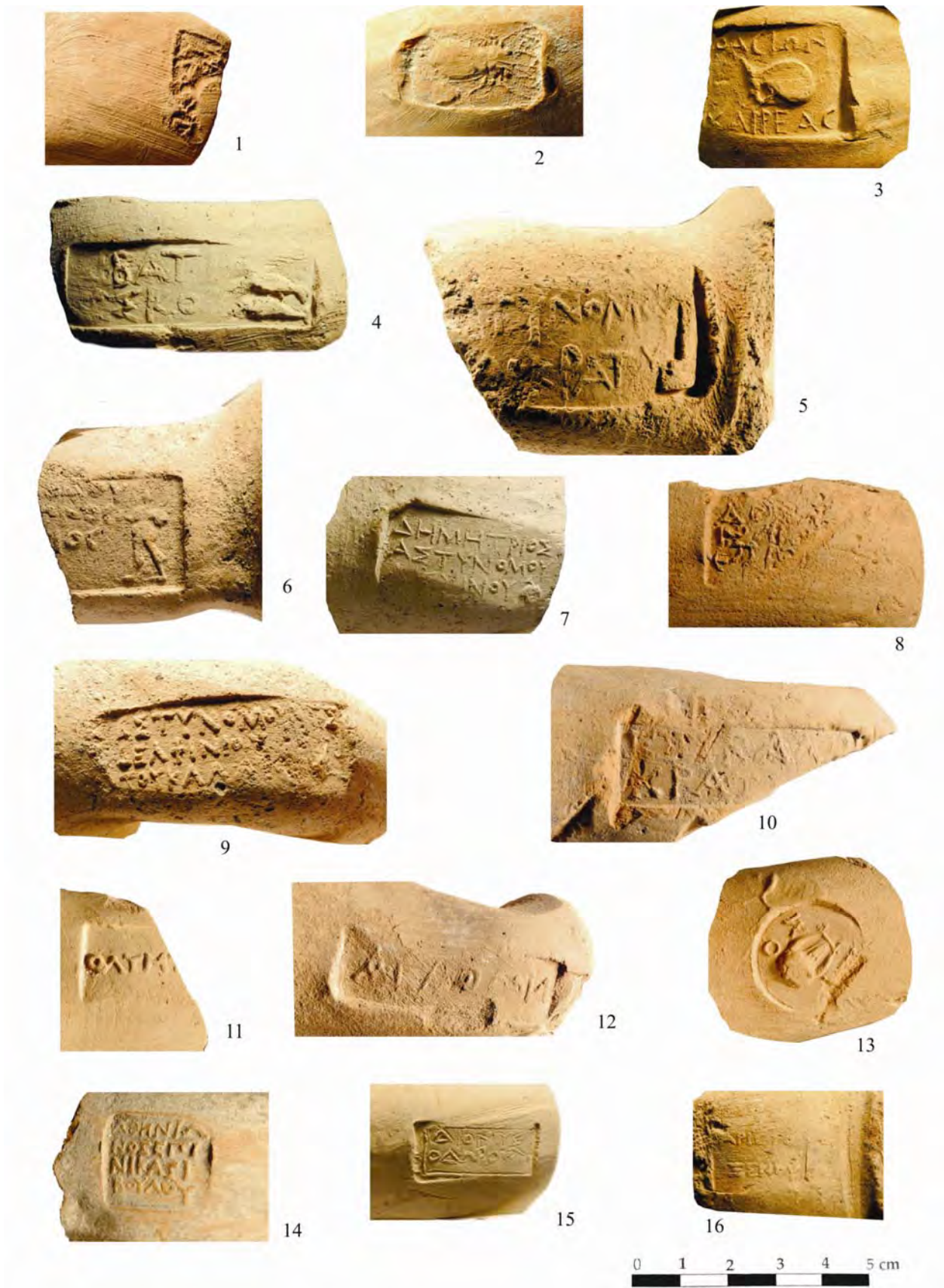
- Börker, Burow 1998 – Chr. Börker, J. Burow, *Die hellenistischen Amphorenstempel aus Pergamon*, Berlin, New-York, 1998.
- Bucovală 1966 – M. Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1966.
- Canarache 1957 – V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Histria*, București, 1957.
- Canarache 1969 – V. Canarache, *Măști și figurine Tanagra din atelierele de la Callatis – Mangalia*, Constanța, 1969.
- Coja, Dupont 1979 – M. Coja, P. Dupont, *Histria V. Ateliers céramiques*, Bucarest, Paris, 1979.
- Coja, Gheorghită 1983 – M. Coja, M. Gheorghită, *Vase grecești în Muzeul Național. Catalog*, București, 1983.
- Conovici 1998 – N. Conovici, *Histria VIII. Les timbres amphoriques. 2. Sinope*, Bucarest, Paris, 1998.
- Domăneanțu 2000 – C. Domăneanțu, *Histria XI. Les bols hellénistiques à décor en relief*, București, 2000.
- Dremsizova, Tončeva 1971 – C. Dremsizova-Nelčinova, G. Tončeva, *Antični terakoti ot Bălgarija*, Sofia, 1971.
- Finkielsztejn 2001 – G. Finkielsztejn, *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J.-C. environ*, BARIntSer 990, 2001.
- Garlan 1986 – Y. Garlan, *Quelques nouveaux ateliers amphoriques à Thasos*, SupplBCH 13, 1986, p. 201–276.
- Garlan 1999 – Y. Garlan, *Les timbres amphoriques de Thasos. I. Timbres protothasiens et thasiens anciens*, Etudes thasiennes 18, Athènes, 1999.
- Garlan 2004 – Y. Garlan, *Les timbres céramiques sinopéens sur amphores et sur tuiles trouvés à Sinope. Présentation et catalogue*, Paris, 2004.
- Garlan 2004–2005 – Y. Garlan, *En visitant et revisitant les ateliers amphoriques de Thasos*, BCH 128–129, 2004–2005, p. 269–329.
- Grace 1963 – V. Grace, *Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula*, Hesperia 32, 1963, p. 319–334.
- Grace 1985 – V. Grace, *The Middle Stoa Dated by Amphora Stamps*, Hesperia 54, 1985, p. 1–54.
- Howland 1958 – R. H. Howland, *The Athenian Agora IV. Greek Lamps and their Survivals*, Princeton, 1958.
- Hubinger 1993 – U. Hubinger, *Die antiken Lampen des Akademischen Kunstmuseums der Universität Bonn*, 1993.
- Iconomu 1967 – C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Muzeul regional de arheologie Dobrogea, 1967.
- Jefremow 1995 – N. Jefremow, *Die Amphorenstempel des hellenistischen Knidos*, München, 1995.
- Jöhrens 2001 – G. Jöhrens, *Amphorenstempel hellenistischer Zeit aus Tanais*, EurAnt 7, 2001, p. 367–479.
- Juralev et alii 2007 – D. V. Juralev, N. V. Bikovskaja, A. L. Jeltikova, *Svetiljniki VI – pervoi polovinu III v. do n. e.*, Kiev, 2007.
- Lang 1976 – M. Lang, *The Athenian Agora XXI. Graffiti and Dipinti*, Princeton, New Jersey, 1976.
- Laumonier 1977 – A. Laumonier, *Délos XXI. La céramique hellénistique à reliefs. I. Ateliers “ioniens” (Explorations archéologiques à Délos)*, Paris, 1977.
- Levi 1964 – E. I. Levi, *Keramičeskii kompleks III–II vv do n. e. iz raskopok ol’viiskoi agoru*, în: *Ol’vija*, Moskva 1964, p. 225–280.
- Lungu 1990 – V. Lungu, *Nouvelles données concernant la chronologie des amphores rhodiennes de la fin du IIIe siècle au début du IIe siècle av. J.-C.*, Dacia NS 34, 1990, p. 209–218.
- Mirčev 1956 – M. Mirčev, *La collection de terres cuites dans le musée de la ville de Varna*, IVAD 10, 1956, p. 1–50.
- Ognenova-Marinova 2003 – L. Ognenova-Marinova, *Terres cuites de Messambria*, în: *Nessebre III*, Burgas, 2003, p. 51–90.
- Petrović 1995 – S. Petrović, *Rimski predmeti od kosti i roga sa teritorije Gornije Mezije*, Beograd, 1995.
- Preda 1980 – C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București, 1980.
- Pridik 1917 – E. M. Pridik, *Inventarnyi katalog kleim na amfornych ručkach i gorlyškach i na cerepičach Ermitajnogo sobranija*, Petrograd, 1917.
- Rotroff 1997 – S. Rotroff, *The Athenian Agora XXIX. Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*, Princeton, New Jersey, 1997.
- Sparkes, Talcott 1970 – B. A. Sparkes, L. Talcott, *The Athenian Agora XII. Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries BC*, Princeton, 1970.
- Suceveanu 1965 – A. Suceveanu, *Câteva inscripții ceramice de la Histria*, StCl 7, 1965, p. 273–286.
- Suceveanu 1967 – A. Suceveanu, *Depozitul de statuete romane de teracotă de la Histria*, SCIV 18, 2, 1967, p. 243–268.
- Suceveanu 1970 – A. Suceveanu, *Sondajul din punctul Pescărie*, MCA 9, 1970, p. 209–212.
- Vladkova 2012 – P. Vladkova, *On the Working of Bone and Horn in Novae*, în: L. Vagalinski, N. Sharankov, S. Torbatov (ed.), *The Lower Danube Roman Limes (1st–6th c. AD)*, Sofia, 2012, p. 211–249.
- Zavatin-Coman 1980 – E. Zavatin-Coman, *Noi descoperiri în necropolele callatiene*, Pontica 13, 1980, p. 216–240.

Legenda

- ▨ - vegetal ▨ - strat pământ brun-cenușos
- ▨ - strat nisipos ▨ - strat pământ galben □ - pânza freatică (nivel apa)

Pl. I. Histria – punctul Pescărie (localizare); secțiunile S 3 și S 6 (plan și profil) /
Location of Histria – „Pescărie”; trenches S 3 and S 6 (plan and profile)

Pl. II. Torți de amforă ștampilate (cat. 1-16) /
Stamped amphora handles (cat. 1-16)

P. III. Boluri cu decor în relief (fragmente; cat. 17-22) /
Bowles with decoration in relief (fragments; cat. 17-22)

Pl. IV. Opaite și ceramică atică fragmentară (cat. 23-28) /
Lamps and fragments of Attic pottery (cat. 23–28)

Pl. V. Fragmente ceramice diverse (cat. 29-33) și figurină (cat. 34) /
 Various pottery fragments (cat. 29-33) and figurine (cat. 34)

Pl. VI. Obiecte de os (cat. 35-38) /
Bone artefacts (cat. 35-38)